

ปัญหากฎหมายพินัยกรรมบริจาคร่างกายและอวัยวะเพื่อประโยชน์ทางการแพทย์¹

วรัญญา สารพัดศู²

ปัจจุบันคนไทยจำนวนไม่น้อยให้ความสนใจเกี่ยวกับการบริจาคร่างกายและอวัยวะมากยิ่งขึ้น เพราะการบริจาคร่างกายและอวัยวะนั้น นอกจากจะเป็นการช่วยชีวิตของเพื่อนมนุษย์แล้ว ยังเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาในวงการแพทย์ ส่งเสริมให้มีการพัฒนาทางการแพทย์ได้เป็นอย่างมาก อีกทั้งยังมีอิทธิพลต่อจิตใจของทั้งผู้บริจาคและผู้รับบริจาคเพราะในทางศาสนาถือว่าการบริจาคร่างกายนั้นเป็นการทำบุญกุศลครั้งยิ่งใหญ่ แต่มีเงื่อนไขกำหนดให้ผู้ที่จะสามารถบริจาคร่างกายหรืออวัยวะได้อย่างแท้จริงต้องเป็นผู้มีสุขภาพแข็งแรงและมีลักษณะเป็นไปตามเงื่อนไขที่หน่วยงานผู้รับบริจาคกำหนดไว้ทุกประการ จึงจะสามารถใช้ร่างกายหรืออวัยวะที่บริจาคมานั้นมาใช้ประโยชน์ทางการแพทย์ได้ ซึ่งคนไทยในปัจจุบันมีปัญหาสุขภาพเป็นจำนวนมาก แม้จะแสดงเจตนาในการบริจาคร่างกายหรืออวัยวะไว้ ก็อาจไม่สามารถที่จะบริจาคร่างกายหรืออวัยวะนั้นได้เพราะไม่เป็นไปตามเงื่อนไขที่สถานรับบริจาคหรือโรงพยาบาลกำหนดไว้ ทำให้อัตราผู้ที่สามารถบริจาคร่างกายหรืออวัยวะได้มีน้อยลง สวนทางกับอัตราผู้แสดงความจำนงขอรับการบริจาคอวัยวะเพื่อรักษาโดยวิธีการปลูกถ่ายอวัยวะและจำนวนอาจารย์ใหญ่ที่ใช้สำหรับการศึกษานักศึกษาแพทย์ อย่างไรก็ตามเงื่อนไขที่สถานรับบริจาคหรือโรงพยาบาลกำหนดขึ้นนั้น เป็นเงื่อนไขที่จำเป็นต้องมีขึ้นเพื่อประโยชน์ในทางการแพทย์และไม่อาจหลีกเลี่ยงหรือผ่อนปรนเพื่อเพิ่มปริมาณผู้บริจาคได้ แต่ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งซึ่งเป็นอุปสรรคในการบริจาคร่างกายหรืออวัยวะและเป็นปัญหาที่สามารถแก้ไขได้ คือ ปัญหาความยินยอมของครอบครัวหรือญาติของผู้บริจาค เพราะหากผู้บริจาคเสียชีวิตและสามารถบริจาคร่างกายหรืออวัยวะได้ ญาติต้องลงลายมือชื่อแสดงความยินยอมในการบริจาคร่างกายหรืออวัยวะเป็นลายลักษณ์อักษรอีกครั้งหนึ่ง หรือญาติต้องเป็นผู้แจ้งให้ศูนย์รับบริจาคอวัยวะสภากาชาดไทยทราบว่าผู้แสดงความจำนงบริจาคอวัยวะเสียชีวิต หากญาติไม่ยินยอมจะถือว่าการบริจาคมานั้นเป็นอันยกเลิกปัญหาดังกล่าวเกิดจากการไม่มีกฎหมายคุ้มครองเจตนาของผู้บริจาค ทำให้เจตนาของผู้บริจาคไม่มีผลบังคับตามกฎหมาย ทายาทจึงไม่จำเป็นต้องปฏิบัติตามเจตนาเพราะไม่มีความผิดตามกฎหมาย แต่ผลที่เกิดขึ้นจากการขัดเจตนาอันอาจกระทบต่อการบริการสาธารณสุขในอนาคต ซึ่งแม้ประเทศไทยจะมีข้อบังคับแพทยสภา ว่าด้วยการรักษาจริยธรรมแห่งวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ. 2549 ที่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการบริจาคอวัยวะซึ่งต่อมาได้มีการยกเลิกข้อบังคับดังกล่าวและประกาศใช้ข้อบังคับแพทยสภา ว่าด้วย

¹บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระ เรื่อง ปัญหากฎหมายพินัยกรรมบริจาคร่างกายและอวัยวะเพื่อประโยชน์ทางการแพทย์ โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์ ดร.ปภาศิริ บัวสรรค์ และคณะกรรมการสอบ คือ ศาสตราจารย์ ดร.สุเมลี วงษ์วิฑิต และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมชาย รัตนชื่อสกุล

²นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิทยบริการเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครศรีธรรมราช คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

การรักษาจริยธรรมแห่งวิชาชีพเวชกรรม เรื่อง การประกอบวิชาชีพเวชกรรมเกี่ยวกับการปลูกถ่ายอวัยวะและการปลูกถ่ายเซลล์ต้นกำเนิดเม็ดโลหิตจากผู้บริจาค พ.ศ. 2566 แทน และมีระเบียบสภาวิชาชีพว่าด้วยศูนย์บริจาคอวัยวะ พ.ศ. 2545 ที่กล่าวถึงเกณฑ์การบริจาคอวัยวะ แต่กฎหมายดังกล่าวก็ไม่มีบทบัญญัติที่ให้การคุ้มครองเจตนาของผู้บริจาคอย่างแท้จริง ส่วนในการบริจาคร่างกายกลับไม่มีกฎหมายใดที่บัญญัติให้ความคุ้มครองเจตนาของผู้บริจาคไว้อย่างชัดเจน

จากการศึกษาพบว่า ประเทศสหรัฐอเมริกาที่มี Uniform Anatomical Gift Act (2006) ซึ่งเป็นกฎหมายระดับพระราชบัญญัติที่ให้ความคุ้มครองเจตนาผู้บริจาคอวัยวะหรือร่างกาย โดยให้สามารถแสดงเจตนาไว้ก่อนตายได้ในรูปแบบการทำพินัยกรรมและให้พินัยกรรมนั้นมีผลใช้บังคับเมื่อผู้บริจาคถึงแก่ความตาย แม้ในภายหลังจะมีการฟ้องร้องเพื่อพิสูจน์ว่าพินัยกรรมนั้นไม่สมบูรณ์หรือตกเป็นโมฆะก็ไม่ทำให้การบริจาคอวัยวะหรือร่างกายนั้นตกเป็นโมฆะไปด้วย Uniform Anatomical Gift Act (2006) จึงเป็นกฎหมายที่น่าสนใจและประเทศไทยควรมีกฎหมายระดับพระราชบัญญัติที่ให้การรับรองการทำพินัยกรรมบริจาคอวัยวะเหมือนประเทศสหรัฐอเมริกา จากการศึกษพบว่าประเทศไทยมีพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 กำหนดสิทธิด้านสุขภาพไว้และมีการรับรองคุ้มครองสิทธิในการทำหนังสือแสดงเจตนาไม่ประสงค์จะรับบริการสาธารณสุขที่เป็นไปเพียงเพื่อยืดการตายในวาระสุดท้ายของชีวิตคนหรือเพื่อยุติการทรมานจากการเจ็บป่วยได้โดยมีการออกหลักเกณฑ์เพื่อรองรับการปฏิบัติตามหนังสือดังกล่าวเป็นกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินการตามหนังสือแสดงเจตนาไม่ประสงค์จะรับบริการสาธารณสุขที่เป็นไปเพียงเพื่อยืดการตายในวาระสุดท้ายของชีวิตหรือเพื่อยุติการทรมานจากการเจ็บป่วย พ.ศ. 2553 กฎหมายดังกล่าวเป็นการคุ้มครองเจตนาในอนาคตของบุคคลเพื่อให้บุคลากรทางการแพทย์สามารถดำเนินการรักษาตามเจตนารมณ์ของผู้แสดงเจตนาได้ โดยการดำเนินการของบุคลากรทางการแพทย์เช่นนั้นไม่ถือว่ามีความผิดตามกฎหมาย เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับสิทธิในการทำพินัยกรรมบริจาคร่างกายหรืออวัยวะเพื่อการแพทย์แล้วพบว่ามีลักษณะการแสดงเจตนาคล้ายคลึงกัน จึงเห็นว่าสามารถนำกฎหมายดังกล่าวมาเทียบเคียงเพื่อสร้างบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่จะเป็นการคุ้มครองเจตนาของผู้บริจาคอวัยวะหรือร่างกายได้

จากข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับปัญหาในการแสดงเจตนาบริจาคร่างกายและอวัยวะ จึงสามารถกำหนดประเด็นที่ต้องการศึกษาและวิเคราะห์ปัญหารวมถึงเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาได้เป็น 3 ประเด็น ดังนี้

ประเด็นที่หนึ่ง ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับความยินยอมของทายาท

การบริจาคร่างกายหรืออวัยวะเพื่อประโยชน์ทางการแพทย์เป็นสิทธิเสรีภาพของประชาชน แต่ในทางปฏิบัติของประเทศไทย แม้จะมีการแสดงเจตนาบริจาคไว้เป็นลายลักษณ์อักษรแล้ว แต่เมื่อถึงแก่ความตายทายาทกลับมีบทบาทที่จะแสดงเจตนาไม่ยินยอมบริจาคร่างกายหรืออวัยวะของผู้ตายได้ เจตนาของผู้ตายจึงถูกลบล้างด้วยความไม่ยินยอมของทายาทซึ่งไม่เป็นไปตามหลักความศักดิ์สิทธิ์ในการแสดงเจตนา ซึ่งจากการศึกษาพบว่า การบริจาคร่างกายหรืออวัยวะเพื่อการแพทย์ เป็นการแสดงเจตนา

ทำนิติกรรมฝ่ายเดียวตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพราะเป็นการกระทำการด้วยใจสมัครและชอบด้วยกฎหมาย ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนจึงไม่ตกเป็นโมฆะและมีผลใช้บังคับได้ เมื่อการบริจาคร่างกายหรืออวัยวะเป็นนิติกรรมแล้ว จึงได้รับความคุ้มครองตามหลักเกณฑ์ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์โดยนำหลักเรื่องการทำพินัยกรรมมาเป็นพื้นฐานในการบังคับให้เป็นไปตามเจตนาของผู้บริจาค กล่าวคือ ทายาทไม่สามารถแสดงเจตนาลบล้างหรือเพิกถอนพินัยกรรมของผู้ตายได้ฉันใด ทายาทก็ไม่ควรแสดงเจตนาให้มีผลเป็นการลบล้างเจตนาของผู้บริจาคร่างกายหรืออวัยวะได้ฉันนั้น อีกทั้ง ประเทศไทยมีระบบการบริจาคร่างกายหรืออวัยวะแบบระบบ "ยินยอม (Opt-in)" เหมือนสหรัฐอเมริกาจึงเหมาะสมที่จะนำกฎหมายประเทศสหรัฐอเมริกามาเป็นต้นแบบในการศึกษา โดยกฎหมายประเทศสหรัฐอเมริกาที่ให้คุ้มครองในเรื่องดังกล่าวไว้คือ Uniform Anatomical Gift Act 2006 ที่กำหนดให้สามารถทำพินัยกรรมบริจาคอวัยวะหรือร่างกายได้ โดยนำหลักเกณฑ์เกี่ยวกับพินัยกรรมมาใช้บังคับกับการบริจาค และแม้พินัยกรรมนั้นจะถูกพิสูจน์ว่าเป็นโมฆะในภายหลังจากที่ผู้บริจาคถึงแก่ความตายก็ไม่ทำให้เนื้อความในส่วนที่กล่าวถึงการบริจาคอวัยวะหรือร่างกายตกเป็นโมฆะไปด้วย ทำให้เจตนาของผู้บริจาคได้รับความคุ้มครองหลังจากผู้บริจาคถึงแก่ความตาย ดังนั้นจึงเสนอให้มีการกำหนดหลักเกณฑ์การคุ้มครองเจตนาของผู้บริจาคให้ชัดเจนไว้ใน พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 โดยเพิ่มบทบัญญัติรับรองสิทธิในการทำพินัยกรรมบริจาคร่างกายหรืออวัยวะ และออกกฎกระทรวงมากำหนดรายละเอียดและวิธีการปฏิบัติ

ประเด็นที่สอง ปัญหาสถานะของศพตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

การพิจารณาสถานะของศพว่าเป็นทรัพย์หรือทรัพย์สิ้นของทายาทหรือไม่นั้น ต้องพิจารณากฎหมายและหลักกฎหมายทั่วไปว่าด้วยทรัพย์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 ลักษณะ 3 ซึ่งมาตรา 137 กำหนดว่า "ทรัพย์" หมายความว่า วัตถุมีรูปร่าง และมาตรา 138 กำหนดว่า "ทรัพย์สิ้น" หมายความว่า รวมทั้งทรัพย์และวัตถุไม่มีรูปร่าง ซึ่ง อาจมีราคาและอาจถือเอาได้และเมื่อพิจารณาประกอบกับหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่กำหนดว่า แม้จะถึงแก่ความตายแล้ว ร่างกายยังคงได้รับการคุ้มครองและมีศักดิ์ศรีทางกฎหมาย จึงไม่อาจยอมรับให้มีการซื้อขายหรือโอนกรรมสิทธิ์ได้อย่างอิสระเหมือนทรัพย์สิ้นทั่วไป เพราะขัดต่อหลักความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดี และศพยังเป็นสิ่งที่มีคุณค่าทางจิตใจต่อทายาทมากยิ่งขึ้นกว่ามูลค่าเศรษฐกิจ ดังนั้น ศพจึงมีสถานะทางกฎหมายเป็น ทรัพย์ ตามมาตรา 137 แต่ไม่เป็นทรัพย์สิ้น ตามมาตรา 138 เนื่องจากขาดคุณสมบัติ อาจมีราคาและอาจถือเอาได้ ในเชิงพาณิชย์ และการตีความว่าศพเป็นทรัพย์สิ้นของทายาทในเชิงพาณิชย์แล้ว อาจขัดต่อหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนได้ นอกจากนี้ ไม่อาจถือว่าศพเป็นมรดกได้ เนื่องจากตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1600 กองมรดก คือทรัพย์สิ้นทุกชนิด ตลอดทั้งสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบต่างๆ ของผู้ตาย ซึ่งศพไม่จัดเป็นทรัพย์สิ้นที่ผู้ตายมีอยู่ก่อนตาย และโดยลักษณะทางกายภาพ ศพไม่ใช่สิ่งที่สามารถตกทอดและแบ่งปันในฐานะมรดกแก่ทายาทได้ ด้วยเหตุผลดังที่กล่าวมาแล้วนั้น ทำให้ทายาทมีเพียงสิทธิและหน้าที่ในการจัดการศพตามกฎหมาย เท่านั้น โดยประมวลกฎหมาย

แพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1649 กำหนดให้ทายาทมีเพียงอำนาจและหน้าที่ในการจัดการศพให้เป็นไปตาม ประเพณีหรือศาสนาอันสมควรแก่ฐานะของผู้ตาย การที่ทายาทมีอำนาจจัดการศพนี้ เป็นไปเพื่อเคารพและ ชำรงไว้ซึ่งเกียรติของผู้ตาย ไม่ได้แปลว่าทายาทมี กรรมสิทธิ์ในศพ ทายาทมีสิทธิที่จะขัดขวางการกระทำ ที่ไม่เหมาะสมต่อศพของผู้ตายเพื่อป้องกันการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นการคุ้มครองศักดิ์ศรี มากกว่าการคุ้มครองเชิงทรัพย์สิน ทายาทจึงต้องเคารพและปฏิบัติตามเจตนาของผู้ตายที่ประสงค์จะบริจาค ร่างกายหรืออวัยวะ ซึ่งได้แสดงไว้เป็นลายลักษณ์ เพื่อเป็นการแสดงความเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และสิทธิในชีวิตและร่างกายของผู้ตาย จึงกล่าวโดยสรุปได้ว่า ศพเป็น "ทรัพย์สิน" ตามความหมายของวัตถุมี รูปร่าง ตามนัยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 137 แต่ไม่เป็น "ทรัพย์สิน" ตามนัยมาตรา 138 เพราะไม่สามารถมีราคาและถือเอาได้ในเชิงพาณิชย์ ด้วยเหตุนี้ศพจึงไม่เป็น "มรดก" ที่จะตกทอดแก่ทายาท ได้ ทายาทมีเพียง "สิทธิและหน้าที่ในการจัดการศพ" ให้เป็นไปตามประเพณีหรือศาสนาตามวัฒนธรรม ในแต่ละท้องถิ่นและภายในขอบเขตที่กฎหมายกำหนดไว้เท่านั้น การกระทำใด ๆ ต่อศพนอกเหนือ จากที่กฎหมายกำหนดไว้แต่หากบุคคลอื่นที่ไม่ใช่ทายาทกระทำการใดที่ไม่เหมาะสมต่อศพของบุพการี ทายาทมีสิทธิที่จะขัดขวางไม่ให้กระทำการเช่นนั้นได้เพื่อป้องกันการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของศพ ซึ่งมีลักษณะเป็นการคุ้มครองศักดิ์ศรีของผู้ตายและทายาทมากกว่าการคุ้มครองศพในเชิงทรัพย์สิน ดังนั้น ทายาทจึงต้องเคารพต่อเจตนาของผู้ตายที่ประสงค์จะบริจากร่างกายหรืออวัยวะซึ่งได้แสดงเจตนาไว้เป็น ลายลักษณ์อักษรในลักษณะพินัยกรรม และจะต้องมีกฎหมายที่คุ้มครองเจตนาอันอย่างชัดเจนเพื่อให้การ รับรองและคุ้มครองเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม โดยกฎหมายเช่นนี้สามารถกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติ สุขภาพ พ.ศ. 2550 ในลักษณะของการให้สิทธิทำพินัยกรรมบริจากร่างกายหรืออวัยวะเหมือนเช่นที่กฎหมาย ให้สิทธิบุคคลในการทำหนังสือแสดงเจตนาไม่ประสงค์จะรับบริการสาธารณสุขที่เป็นไปเพียง เพื่อยื้อการตายในวาระสุดท้ายของชีวิตตนหรือเพื่อยุติการทรมานจากการเจ็บป่วย เพราะเป็นการแสดงเจตนา ในลักษณะเดียวกัน และออกกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการซึ่งเป็นรายละเอียดในการทำ พินัยกรรมบริจากร่างกายหรืออวัยวะ เพื่อกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับพินัยกรรมบริจากร่างกายหรืออวัยวะ

ประเด็นที่สาม ปัญหาเกณฑ์อายุของผู้ทำพินัยกรรมบริจากร่างกายหรืออวัยวะตามกฎหมาย

การบริจากร่างกายหรืออวัยวะ ผู้บริจาคจะต้องมีคุณสมบัติครบถ้วนตามหลักเกณฑ์จึงจะสามารถ บริจาคได้ ซึ่งอายุของผู้บริจาคเป็นคุณสมบัติประการหนึ่งที่ถูกกำหนดขึ้นเป็นเงื่อนไขในการพิจารณา รับบริจาค โดยเกณฑ์อายุของผู้บริจากร่างกายหรืออวัยวะในประเทศไทยยังไม่มีมาตรฐานกลางที่ใช้บังคับ เป็นการทั่วไป โดยขึ้นอยู่กับระเบียบภายในของแต่ละสถานรับบริจาคซึ่ง เป็นเพียงระเบียบที่ประกาศใช้กับ บุคลากรและผู้ประสงค์จะบริจาคกับหน่วยงานนั้น หากคุณสมบัติครบตรงตามหลักเกณฑ์หน่วยงาน ก็จะพิจารณารับบริจาคไว้ตามความประสงค์โดยส่วนใหญ่จะกำหนดให้ผู้ที่ยังบรรลุนิติภาวะแล้วเท่านั้นที่จะ สามารถแสดงเจตนาบริจากร่างกายหรืออวัยวะได้ จึงทำให้การบริจาคทำได้ช้าลงโดยไม่จำเป็น จากการศึกษาเกณฑ์อายุตามกฎหมายสหรัฐอเมริกา พบว่า กฎหมาย Uniform Anatomical Gift Act 2006 กำหนดให้ผู้บริจาคต้องมีอายุตั้งแต่ 18 ปีบริบูรณ์ ขึ้นไป ซึ่งเป็นเกณฑ์บรรลุนิติภาวะโดยทั่วไป

ในสหรัฐอเมริกา แต่สำหรับประเทศไทยเมื่อพิจารณาได้ว่า การแสดงเจตนาบริจาคร่างกายและอวัยวะ เป็นนิติกรรมฝ่ายเดียวซึ่งถือเป็นพินัยกรรมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยมาตรา 25 และ มาตรา 1703 อนุญาตให้ผู้เยาว์สามารถทำพินัยกรรมจัดการการต่างๆ ของตนได้เมื่อมีอายุครบ 15 ปีบริบูรณ์ ดังนั้น จึงควรกำหนดเกณฑ์อายุของผู้ทำพินัยกรรมบริจาคร่างกายและอวัยวะให้สอดคล้องกับอำนาจ ในการทำพินัยกรรมตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ นั่นคือให้บุคคลที่มีอายุ 15 ปีบริบูรณ์ มีสิทธิทำพินัยกรรมบริจาคร่างกายหรืออวัยวะได้

จากการศึกษาปัญหากฎหมายดังกล่าว ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะให้ปรับปรุงพระราชบัญญัติสุขภาพ แห่งชาติ พ.ศ. 2550 ให้มีบทบัญญัติรับรองสิทธิในการทำพินัยกรรมบริจาคร่างกายและอวัยวะ โดยให้มีกฎกระทรวงออกตามความในพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ และวิธีการในการทำพินัยกรรมบริจาคร่างกายและอวัยวะอย่างชัดเจน ดังนี้

1. ให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 ในหมวด 1 สิทธิและหน้าที่ ด้านสุขภาพ โดยเพิ่มบทบัญญัติที่มีเนื้อหารับรองสิทธิในการทำพินัยกรรมบริจาคร่างกายหรืออวัยวะ ของบุคคล รวมทั้งการจำกัดอำนาจของทนายที่จะแสดงเจตนาลบล้างเจตนาของผู้บริจาค โดยนำหลักเกณฑ์ ของประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์รวมทั้ง Uniform Anatomical Gift Act (2006) มาพิจารณายกร่าง กฎหมาย ซึ่งมีเนื้อความดังนี้

“มาตรา... บุคคลที่มีอายุ 15 ปีบริบูรณ์มีสิทธิทำพินัยกรรมบริจาคร่างกายเพื่อการศึกษาหรือบริจาค อวัยวะเพื่อการปลูกถ่ายได้

ห้ามมิให้ทนายแสดงเจตนาอันเป็นการลบล้างพินัยกรรมบริจาคร่างกายหรืออวัยวะ และ แม้ภายหลังจะมีการพิสูจน์ว่าพินัยกรรมเสียไป ก็ไม่ทำให้พินัยกรรมในส่วนของการบริจาคร่างกายหรือ อวัยวะเสียไปด้วย

การดำเนินการตามพินัยกรรมบริจาคร่างกายหรืออวัยวะ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการ ที่กำหนดในกฎกระทรวง

เมื่อผู้ประกอบวิชาชีพด้านสาธารณสุขได้ปฏิบัติตามเจตนาของบุคคลตามวรรคหนึ่งแล้วมิให้ถือว่าการ กระทำนั้นเป็นความผิดและให้พ้นจากความรับผิดทั้งปวง”

2. เมื่อมีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 โดยมีเนื้อหารองรับสิทธิ ในการทำพินัยกรรมบริจาคร่างกายหรืออวัยวะของบุคคลแล้ว ควรมีการออกกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ และวิธีการดำเนินการตามพินัยกรรมบริจาคร่างกายหรืออวัยวะ พ.ศ. ... โดยมีเนื้อความในส่วนที่เกี่ยวข้อง การกำหนดรายละเอียดของพินัยกรรมบริจาคร่างกายหรืออวัยวะอย่างละเอียด ดังนี้

“ข้อ ... พินัยกรรมบริจาคร่างกายหรืออวัยวะต้องมีความชัดเจนเพียงพอที่จะดำเนินการ ตามความประสงค์ของผู้บริจาคดังกล่าว โดยมีข้อมูลเป็นแนวทางในการทำหนังสือ ดังต่อไปนี้

(1) รายการที่แสดงข้อมูลผู้ทำพินัยกรรม ได้แก่ ชื่อ สกุล อายุ หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน ที่อยู่และหมายเลขโทรศัพท์ที่ติดต่อได้

(2) วัน เดือน ปี ที่ทำพินัยกรรมบริจาคร่างกายหรืออวัยวะแล้วแต่กรณี

(3) ชื่อ นามสกุล หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชนของพยาน และความเกี่ยวข้องกับผู้ทำพินัยกรรมบริจาคร่างกายหรืออวัยวะแล้วแต่กรณี

(4) ให้ระบุชื่อ สกุล หมายเลขบัตรประจำตัวประชาชน ที่อยู่และหมายเลขโทรศัพท์ที่ติดต่อได้ของผู้มีหน้าที่จัดการส่งมอบร่างของผู้ทำพินัยกรรมบริจาคร่างกายหรืออวัยวะ และต้องแสดงว่าได้แจ้งให้ผู้นั้นทราบแล้ว

(5) ในกรณีที่ผู้ทำพินัยกรรมบริจาคร่างกายหรืออวัยวะให้ผู้อื่นเขียนหรือพิมพ์หนังสือแสดงเจตนาให้ ต้องระบุชื่อ สกุล และหมายเลขบัตรประจำตัวประชาชนของบุคคลดังกล่าวไว้ด้วย

พินัยกรรมบริจาคร่างกายหรืออวัยวะต้องลงลายมือชื่อของผู้บริจาค พยาน และผู้เขียนหรือพิมพ์”

“ข้อ ... หลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินการตามพินัยกรรมบริจาคร่างกายหรืออวัยวะ ให้ดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) กรณีการทำพินัยกรรมบริจาคร่างกายเพื่อการศึกษา ให้บุคคลตามข้อ ...(4) ดำเนินการส่งมอบร่างของผู้บริจาคให้แก่สถานรับบริจาคที่ได้แสดงเจตนาไว้หรือติดต่อให้สถานรับบริจาคมารับร่างของผู้บริจาค ภายใน...วัน โดยผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมต้องตรวจสอบให้แน่ชัดว่า ผู้บริจาคไม่เป็นผู้พิการทางร่างกาย จนไม่เหมาะสมแก่การศึกษา หรือเสียชีวิตจาก โรคมะเร็ง หรือ ดินเชื้อรุนแรง หรือ สฟที่เกี่ยวข้องคดีและอุบัติเหตุ หากผู้บริจาคร่างกายแจ้งความจำนงบริจาคดวงตาร่วมด้วย ต้องแจ้งไปยังศูนย์ดวงตาภายในระยะเวลาไม่เกิน 6 ชั่วโมงนับตั้งแต่เสียชีวิต

(2) กรณีการทำพินัยกรรมอวัยวะเพื่อการปลูกถ่าย ให้บุคคลตามข้อ ...(4) ดำเนินการส่งมอบร่างของผู้บริจาคให้แก่โรงพยาบาลรับบริจาคที่ได้แสดงเจตนาไว้หรือติดต่อให้สถานรับบริจาคมารับร่างของผู้บริจาค ภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้สำหรับอวัยวะแต่ละชนิด

(3) ห้ามฉีดยารักษาสภาพศพ

(4) หากผู้บริจาคร่างกายหรืออวัยวะต้องการยกเลิกการบริจาค สามารถแจ้งความประสงค์เป็นหนังสือต่อสถานรับบริจาคที่ได้แสดงเจตนาบริจาคไว้”

“ข้อ ... ให้นำความในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยพินัยกรรมมาใช้บังคับกับการแสดงเจตนาทำพินัยกรรมบริจาคร่างกายหรืออวัยวะ โดยอนุโลม”

3. ให้รัฐออกหลักฐานการบริจาคร่างกายหรืออวัยวะ โดยทำให้ปรากฏในบัตรประจำตัวประชาชน หรือใบขับขี่ของผู้บริจาคทุกคน ในลักษณะของสัญลักษณ์คิวอาร์โค้ด (QR code) เพื่อให้สามารถสแกนและทราบรายละเอียดได้ว่าบุคคลดังกล่าวได้แสดงเจตนาบริจาคร่างกายหรืออวัยวะไว้และสามารถดำเนินการตามเจตนาได้ถูกต้อง

เอกสารอ้างอิง

ณัฐวีร์ อติพงษ์. “ปัญหาทางกฎหมายเรื่องความยินยอมของผู้บริจาคอวัยวะที่เสียชีวิตและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง,”

วารสารสุทธิปริทัศน์ 33,106 (เมษายน-มิถุนายน 2562): หน้า 159.

ณัฐมา สุขสวัสดิ์, “สถานะในการเป็นทรัพย์สินและทรัพย์ของร่างกายมนุษย์และส่วนประกอบของร่างกายมนุษย์,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2563), หน้า 5-6.

วิรสิริ ผจญศิลป์, “การเป็นผู้จัดการทำศพตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์,” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2567), หน้า 1.